

Вважаємо, що перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці частини проекту зазначеного Закону, яким би було визначено поняття торговельного посередництва, коло учасників цих відносин, їх суб'єктивні права та юридичні обов'язки, юридична відповідальність у цій галузі, засоби та способи захисту прав суб'єктів правовідносин тощо.

Література

1. Колосов Р. В. Договір комісії та агентський договір у цивільному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Руслан Віталійович Колосов. – Київ, 2004. – 23 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/3378/45/>.
2. Васильєва В. А. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Валентина Антонівна Васильєва. – Київ, 2006. – 33 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/224150.html>.
3. Резнікова В. В. Теоретичні проблеми регулювання посередництва у сфері господарювання України: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.04 / Вікторія Вікторівна Резнікова. – Київ, 2011. – 30 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: univer.km.ua/page/s_39_30.doc.
4. Справа № 6-33516св13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
5. Справа № 6-28860ск13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

УДК 347.121.2

Штанько А. О., к.ю.н., докторант,
Національна академія прокуратури України, м. Київ, Україна

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК ПІДСТАВА ВИЗНАННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ОКРЕМИМ СУБ'ЄКТИВНИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ

У цивілістиці право на захист здебільшого розглядається як правомочність суб'єктивного цивільного права, однак, незважаючи на це, поширення дедалі набуває позиція вчених, які вказують на його самостійний характер. Так, О. Є. Богданова, досліджуючи поняття та зміст права на захист суб'єктивних цивільних прав добросовісних учасників договірних відносин, вважає загалом обґрунтованою позицію вчених, які відстоюють ідею, щоб до суб'єктивного цивільного права включити право на захист як його елемент, хоча і визнає її дещо спірною та такою, що не повною мірою відповідає вимогам сьогодення. У свою чергу, вчена стверджує: право на захист за змістом має оцінюватися з позиції добросовісності управомоченої особи. Крім того, з урахуванням

цього принципу, на її думку, потрібно оцінювати і реалізацію права на захист. Такий висновок О. Є. Богданова робить на підставі положень Концепції розвитку цивільного законодавства Російської Федерації (схвалена 7 жовтня 2009 року), де передбачається введення принципу добросовісності до цивільного законодавства як одного із заходів, спрямованих на зміцнення моральних засад цивільно-правового регулювання, та ст. 1 Цивільного кодексу Російської Федерації (ЦК РФ), в якій на сьогодні закріплено цей принцип в результаті внесених до неї змін [1, с. 66–67]. З огляду на положення цієї статті, в яких міститься імперативна вимога до учасників цивільних правовідносин діяти добросовісно, зокрема і здійснюючи захист цивільних прав (ч. 3), а також заборона одержувати вигоду зі своєї незаконної або недобросовісної поведінки (ч. 4), найбільш прийнятною, на думку О. Є. Богданової, є позиція, згідно з якою право на захист являє собою самостійне суб'єктивне право. Власну точку зору вчена пояснює тим, що при розгляді питання про добросовісність чи недобросовісність суб'єкта, який захищає своє право, необхідно враховувати, як ним здійснюється право на захист та які способи він при цьому обирає [1, с. 67].

Під добросовісним здійсненням права на захист О. Є. Богданова, Є. В. Богданов і Д. Є. Богданов розуміють вибір способу захисту з метою захисту суб'єктивного цивільного права, під недобросовісним – використання способу захисту для досягнення іншої мети, не пов'язаної із захистом суб'єктивного цивільного права (тобто використання передбаченого договором або законом способу захисту як приховування для реалізації яких-небудь інших інтересів чи як видимість захисту). Таку діяльність вчені називають удаваним захистом і визначають її як недобросовісну поведінку суб'єкта права. Водночас інша мета, для досягнення якої було заявлено відповідну вимогу, як конкретизують вчені, може бути не лише недобросовісною, а й злісною, спрямованою на завдання шкоди (збитків) іншій стороні, перешкоджання нормальній діяльності цієї сторони або виникнення яких-небудь інших несприятливих наслідків. В останньому випадку така діяльність кваліфікується вченими як зловживання правом на захист (ст. 10 ЦК РФ), що спричиняє і відмову у захисті суб'єктивного цивільного права, і відшкодовування збитків потерпілій стороні на її вимогу [2, с. 176–178].

Розкриваючи значення принципу добросовісності у визначенні природи права на захист, О. Є. Богданова зауважує таке. Особі, яка недобросовісно здійснює право на захист, буде у ньому відмовлено (за такої ситуації несприятливі наслідки передбачатимуться лише для права на захист). Для суб'єктивного цивільного права, що захищається,

навпаки, несприятливих наслідків не передбачається. Якщо до суб'єктивного цивільного права включити право на захист як його елемент, доведеться конструювати несприятливі наслідки стосовно всього суб'єктивного цивільного права. Зазначене не є виправданим, оскільки негативно вплине на стабільність цивільного обороту [1, с. 68].

Добросовісність являє собою одну із загальних засад цивільного законодавства України, що визначена у п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України. До того ж на добросовісності як одній із основних засад ґрунтується зобов'язання. Наведена норма повною мірою стосується і договорів, причому на всіх їх стадіях (укладення, динаміки, виконання), оскільки договір є найпоширенішою підставою виникнення зобов'язань.

Водночас у контексті даного дослідження доцільно було б зауважити, що у цивільному законодавстві України прямий зв'язок між принципом добросовісності та інститутом цивільно-правового захисту не простежується, на відміну від цивільного законодавства Російської Федерації, положеннями якого він передбачений безпосередньо. Проте наведене жодною мірою не свідчить про відсутність такого зв'язку. Підтвердженням викладеного слугують положення ч. 3 ст. 16 Цивільного кодексу України, в якій передбачено право суду відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень ч.ч. 2–5 ст. 13 цього Кодексу, а саме: при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б, зокрема, порушити права інших осіб; не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах; при здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства; не допускаються використання цивільних прав з метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісна конкуренція. Йдеться, по суті, про дотримання принципу добросовісності при реалізації права на захист цивільних прав та інтересів.

З огляду на викладене вбачається: у разі недотримання особою принципу добросовісності, що полягає у порушенні зазначених вище меж, їй може бути відмовлено у судовому захисті цивільного права та інтересу. Отож можна зробити таке припущення: у цьому випадку не лише право на захист як правомочність у структурі суб'єктивного цивільного права зазнає несприятливих наслідків, а й суб'єктивне цивільне право загалом, що не є обґрунтованим. Зазначене є вагомим аргументом розглядати право на захист як окреме суб'єктивне право. Однак дискусія стосовно цього питання триває.

Литература

1. Богданова Е. Е. Принцип добросовестности и эволюция защиты гражданских прав в договорных отношениях: монография / Е. Е. Богданова. – М.: Юрлитинформ, 2014. – 344 с.
2. Богданов Е. В. Развитие гражданского права России. Тенденции, перспективы, проблемы: монография / Е. В. Богданов, Д. Е. Богданов, Е. Е. Богданова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2014. – 335 с. – (Серия «Magister»).